

BARAN (375) *sb m*

Pierwsze a jasne; N sg -rån, w pozostałych przypadkach -ran- (11 r. błędne znakowanie).

sg N barån (100). ◇ G barana (30). ◇ D baranowi (7). ◇ A barana (65). ◇ I baran(e)m (20). ◇ L baranie (9). ◇ V baranie (5). ◇ pl N barani (7) FalZioł (2), HistAl, Leop (2), BibRadz, Mącz, barany (4) Mącz, RejPos, GostGosp (2). ◇ G baran(o)w (65). ◇ D baran(o)m (1). ◇ A barany (42). ◇ I barany (14). ◇ L barani(e)ch (4). ◇ du G (cum nm) baranu (1) BielRozm 3. ◇ A (cum nm) baranu (1) BielKron 37. Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

1. *Racicowe zwierzę domowe – tryk; agnus Mymer¹, Mącz, Calep; aries Murm, Mącz, Cn; geopon, petro, vir ovium (de aureo ariete: vir gregis, ponti victor) Cn (311) : BierEz H2v, K4 [3 r.], M2 [2 r.], M2v, M4 (11); Murm 39; Mymer¹ 26; Báránowi przirodzono Skopy wzgardzać FalZioł IV 2d, +6c, IV 1d, 2c, 2d [4 r.], 3a [2 r.]; LibLeg 11/109 [2 r.]; RejRozpr Ev; ZapWar 1543 nr 2581; Wim ze owo bywa flotko. Gdy głową świętego Iana Daż czalowacz za barana. RejKup k3; HistAl M6; MurzOrt B3; Ítháli fie Kxiążętá iey [córkí syjońskie] by báráni nienayduiący páłtwey: y Ílli bez síł przed wiodącym do więźnienia. Leop Thren 1/6, 1.Reg 25/18, 4.Reg 3/4, Ps 64/14, Is 34/6; Bo iż tu nie Wáłafzy/ to iuż pewnie wiemy. Bo sám lazł ieden przez płot/ ma by bárán iáycá RejFig Bb8v, Eev [3 r.]; á wśzákoż ie [opornego Izraela] Pan páść będzie iáko bárána ná rowninách. BibRadz Os 4/16, Ier 11/19, Am 6/4; BielKron 15v, 54 [2 r.], 63v, 260 [2 r.]; Mącz 64b, 74c; Prot B4; SienLek 244v, X; vyrzyłz iálniey niżli fłónce ty kupce [...] ktorzy iáko Páweł święty powieda/ kupczą námi iáko bárány/ á my fie dziś w tym niektorzy nie obaczymy. RejAp 148v; RejPos 198; RejZwierc 6, 64 [2 r.], 65 [3 r.], 111, 234v, 245v; Baranowi go [Ulissesa] rownam ja kędzierzawemu, Ktory pięknemu stadu wodzem jest owczemu. KochMon 26, 26; Bo niezbożnicy poginą/ á nieprzyiaciele Iehowy iako cená báránów zniśczeniá/ zdymem poydą. BudBib Ps 36/20, Am 6/4; CzechRozm 261v; KochPs 73; CzechEp 93, 307, [406]; Calep 44b, 94b, 95a, 971a; Bárány odeymowác od owiec/ y ták ie przypuśczać/ coby fie ná čás dobry lęgly iágniętá GostGosp 106, 118, 167, 1120; KochAp 9; KmitaSpit A2v, B2, B4, B4v [2 r.], C3, C5; PowodPr 74; CzahTr D3v, E3.*

Przysłowia: pátrzayże álic Kunie futro/ Albo Wilcze/ dáleko przed Báránem Ítoi/ Lecz nie dziw/ bo fie Bárán záváždy Wilká boi. RejWiz 123v.

Patrz y w ten kąt y w drugi iestli wśzytko ípełna Bo iaki bywa baran taka na nim wełna RejJóz G3v.

Ták kazał święty Mikołay Bo iestli mu bárána dałz Pewny pokoy od wilká małz RejRozpr B; RejKup Rv.

Więc gdy Iáfiiek doroście á ktemu Hánuśká/ To wełnę by z bárána drą s páná tátuśká. RejWiz 57. Ná pirwłzy rok da fie zdác á nic nie pokupi/ A onego co piłczy by bárána łupi. RejWiz 123v, 98v; RejZwierc 78 [ogólem 4 r.].

Báránie czemu mię nie czciłz/ Iż przedemną wodę mąciłz BierEz M2; Bo tám Ínádnie o niezgodę Częłto bárán mąci wodę RejRozpr D4; StryjKron 497; CzechEp 93, 97 [2 r.]; odpusc mi w̄m proszę tak wielkaby temu przyczynabyła, iako Esopowemu wilkowi, coponiży rzeki winił barana żeby mu wodę mącił. ActReg 173 [ogólem 7 r.].

Záváždy koth mocnieyłzy niż myłz/ á lew niż bárán SienLek 31.

Wilk rad kiedy cudzego/ Bárana ofkubye/ Ale też w lás nie zówždy/ w całej bieży łzubye.
RejZwierz 129; *RejZwierc* 115.

OrzRozm O1; Ich mość Pánowie Senatorowie/ wśyftko pomoderować mogą/ dogadzaiąc temu/
aby y wilk był łyt y bbaran cał zoftał. *GrabPospR* Nv.

yako mawiał on Woiewoda/ kiedi Owce ftrziga na branie [*lege: baranie*] Welna trzeftzi *Paprup*
E3; *CzahTr* E4v.

Ac mało o wolno dzbam y [!] Kyedy wiecz barana mamy *RejKup* x7v; O tęć [*welnę*] nam iedno
idzye/ o Bárana mało/ Choćby iey wierę ná nim namniey nie zoftało. *RejWiz* 106v.

Bárnadyńka poftawá ále wilcze ferce/ Zágryznawfzy bbaraná goni drugie ielzće. *RejWiz* 77.

Y bbaran bi wilka vbodl Bi mu go zwiázawfłi prziwodl *RejRozm* 393.

Ale więc trudno z wilká wczynić bbaraná/ Tákże też więc dobrego s tego złego páná. *RejWiz* 78.

iuz bbaran wrzelzczy á welná ná nim trzelzczy *RejZwierc* 72.

RejFig Aa5; Oto piekło małz łzátaná Zwiázanego iák bbaraná. *MWilkHist* Fv; Ták łpetaią pány y
pożoną iáko bbarány w cudze ftrony. *SkarKazSej* 705b [*ogółem 3 r.*].

Wyrażenia: »czyściony bbaran«: Vervex, Skop/ czisciony bbaran. *Mącz* [489]a.

»barany polskie«: Pánie Stáre/ álbo Dworki máią łie tego vpominác/ aby bbarány polkie do owiec
miewály: bo tám welná łepfza. *GostGosp* 118.

»turecki bbaran«: A w ten czás z dworu wychodził Turecki bbaran z wielkim ogonem iáko by kobiałką
BielKron 458.

»złoty bbaran; bbaran złoty (złotorunny, ze złotą welną)« (1 : 3): A gdy byli nad morzem/ wkazála
łie im mátká Nefele dzyerząc bbaraná ze złotą welną *BielKron* 54, 54 *marg*, 468v; Iż niemógł [*Phrixus*]
śiołtry nieczęłný rátowác: Którá z nim łpółem bbaran złotorunny/ Po morzu nośł *GórnTroas* 67.

Szeregi: »barany (barani) albo (i, jako i) kozły (kozłowie); kozieł (kozły) (abo) bbaran (barany);
kozły z barany« (3 : 2 : 1): *FalZioł* IV 2d; [*niewiasty pigmejskie*] ná bbaraniech álbo kozłach iedzą/
ftrzeláią z łukow ná żorawie. *BielKron* 8v; *RejAp* 3v; *RejPos* 323; *BudBib Zach* 10/3 *marg*; *KlonWor*
19.

»owce (i) barany (baran); barany (baran) i (albo) owce (owca)« (7 : 2): Ia kom ya przsyna [!]
Mego (Mikolaya) nyepoczwał dw owczu ytrzeczego Barana *ZapWar* 1506 nr 2035; Powyesz thesz
yłz dothych myasth owycz Baranow pastherze s pol Cro yego m. pana mego nyespandzily. *LibLeg*
7/33, 6/118v, 7/9 [2 r.], 33, 103 [2 r.]; *Leop Gen* 30/41.

»skop albo bbaran; bbaran (albo) skop« (1 : 2): *Mącz* 5d, 16a; Skop álbo Bárana/ zá trzy grofze.
SarnStat 303.

a. *W Starym Testamencie i w starożytności: bbaran jako zwierzę ofiarne; aroix Cn; agnus, aries, ovis*
Vulg (133) : *KrowObr* 141v; *Leop Gen* 15/9, *Lev* 8/20, *Num* 6/19; Ale ielłz łie zdobyć niemoże
ná bbaraná/ tedy niech weźmie parę łynogárlic/ ábo parę gołabiat *BibRadz Lev* 12/8, 3/7, *Num*
15/11[12], 1.*Reg* 15/9, *Mich* 6/7, 3.*Esdr* 6/29; *BielKron* 37, 38; Otóz małz bbaraná twégo Mełyálzá/
aby bbaraná zgłádzil: którego pierwéy ofiarowano/ á pothym iedżiono *BialKat* 346; y łzedfzy Abrahám
wziął bbaraná onego/ y przyniośł go ná całopalenie zá łyná łwego. *BudBib Gen* 22/13, 22/13, *Ex*

29/40, *Lev* 14/21, *Num* 7/17, 29 (9); *CzechRozm* 261v, 263 [2 r.], 266; *SkarŻyw* 286; *CzechEp* 304, 317; *SkarKaz* 488b.

Zwroty: »ofiarować barana (barany) [szyk zmienny], ofiarę uczynić z barana, ofiara (z) barana (baranow)« (30): *KromRozm II* kv; *GliczKsiąż* N7, N8; *KrowObr* 85 [2 r.], 182; *Leop Lev* 8/18, 22, 19/21, *Num* 6/14, *Is* 1/11, *Ez* 43/23, 25; Przytym [ma oddać] winą czwartą część Hinu/ ku pokropieniu ofiar palonych/ ábo ku ofierze iednego Báráná. *BibRadz Num* 15/5, *Lev* 23/18, 19, *Is* 60/7; Ale Frixus cáło przelzedł do Kolchis krolá Oety/ tám báráná Marłowi ofiárował *BielKron* 54, 37; *WujJud* 147v; *BudBib Lev* 14/12, *Num* 7/21, 23 [2 r.], 29/29 [2 r.], 32 [2 r.], 36 [2 r.]. *Cf* »barany doskonałe«, »baran łośński«, »baran niepokalany«.

»barany (barana) palić (spalić), zapalenie baranow« (4): ktorzy [żydowie] ná Ołtarzách kámiennych ćielce/ kozły/ y bárány palili/ kiedy ofiárę Panu Bogu tzynili *KrowObr* 102v; Zupełne offiáry tuczne będąc offiárował z zápaleniem Báránow *Leop Ps* 65/15, *Lev* 8/21; *MWilkHist* F4v.

»barana pożywać, pożywanie barana, jeść barana, jedzenie barana« (4): pomáżecie podwoie obá v drzwi y z wirzchu w domiech swoich/ gध्ये będziecie ieść báráná oney nocy *BielKron* 30; *CzechRozm* 82v, 86, 97v. *Cf* »baran paschy«.

»barana (u)czynić« (4): Iednego Báráná vczyniíł poránu/ á drugiego báráná vczyniíł miedzy wieczory. *BudBib Ex* 29/39, 29/38, 41.

»(za)rzezać itp. barana« [szyk zmienny] (10): A Báráná zábije na offiárę ípokoyną Pánu *Leop Num* 6/17, *Lev* 8/24, 2.Par 7/5; Y zárzeze báráná ná mieyfcu gdzie rzeżą ofiárę zá grzech/ y ná cáłopalenie *BudBib Lev* 14/13, *Is* 29/1; *CzechRozm* 24; *KochPs* 95; także y báráná rzezanie [opisał Mojżesz]/ krwią iego podwoiow mázanie *CzechEp* 366, 366; *PudłFr* 48. *Cf* »baran a(l)bo kozieł«.

Wyrażenia: »baran Abramow«: Połt. Bárán Abramow. *BielKron* 260 marg.

»barany doskonałe« (3): Záś dnia łiodmego [ofiarować będziecie] ćielcow siedm/ báránow (ítárych) dwa/ báránow łośńkich czternaście dołkonálych. *BudBib Num* 29/32, 29/29, 36.

»baran(y) łośński(e) (roczni(e), baran(y) łośszczak(i)« (21): Ktemu ielzcie będziecie ofiárowác Kozłá iednego zá grzech/ y dwábárány łośńszczaki zá ofiárę ípokoyną. *BibRadz Lev* 23/19; Náđ to [dał] dwa Woły/ pięć Skopow/ pięć Kozłow/ pięć Báránow rocznych ku ofierze ípokoyney [et in sacrificium pacificorum boves duo, verveces quinque]. *BibRadz Num* 7/41, *Lev* 12/6, 23/18, *Num* 7/47, 53, 65; *BudBib Ex* 29/38, *Num* 7/17, 21, 29/30, 32 (14). *Cf* »barany doskonałe«, »cielec, baran«.

»baran niepokalany; barany niepomazane« (1 : 1): offiáruiesz ćielcá z íthádá niepokálánego/ y báráná z trzody niepokálánego [et arietem de grege immaculatum]. *Leop Ez* 43/23; Dniá ósmego wzyął dwu báránu niepomázánych/ tho ielł zdrowych [...] ofiárował to v drzwi kościelnych *BielKron* 37.

»baran paschy« (7): Potym gdy mowi o pożywaniu báráná Pálzchy [!]: thedy mowi/ ítrzedz będziesz tey rzeczy áż ná wieki. *CzechRozm* 86, 82v, 97v, 99v, 101v; *CzechEp* 366 [2 r.].

»baran poświęcenia«: I wziął mołthek z báráná poświęcenia [de ariete consecrationis] podniołł go przed Pánem/ ná swoy dział *Leop Lev* 8/29.

»barany zupełne«: będzie czynić cáłopalenie Iehowie siedm ćielcow y siedm báránow zupełnych [integros (marg) immaculatos (-)] *BudBib Ez* 45/23.

Szeregi: »cielce (cielce) (i) baran(y); barany a (i) cielce« (14 : 1) *Leop Lev* 8/2, *Ez* 43/23; A obiátá ich/ y zákrapíaniá ich do ćielcow/ do báránow (ítárych) y łónńkich *BudBib Num* 29/30, 7/15, 21, 29/29, 33, 37 (13). *Cf* »baran niepokalany«, »barany zupełne«.

»baran (barany) a(l)bo (i) kozieł (kozły, kozłéta); kozieł (kozły, kozy) (i) baran (barany)« (7 : 5): *RejPs* 74v; *KrowObr* 102v; *BibRadz Lev* 23/19; *BielKron* 30; *RejPos* 32v; *BudBib Ex* 12/5, I 36, 49v *marg*, *Lev* 1/10, *Is* 34/6; Tobie [Boże] pádnie zárzezány Kozieł/ y bárán wybrány *KochPs* 95; *WujNT Ioann* 4/23. *Cf* »baran łónski«.

»baran(y) i (albo) owca (owce); owce (owca) i (a) baran (y)« (4 : 3): a tamo był ítáw/ w którym omywáno barany albo owce ku ofiarowaniu. *OpecŻyw* 58; *Leop Num* 6/14; *BielKron* 37 [2 r.]; *BudBib Gen* 32/14, *Lev* 14/10; *MWilkHist* F4v.

»baran (ani, i) woł; woły (i) barany« (7 : 2): *RejAp* 8v; Iż daćibych ia tobie miły Pánie wiele wołow y báránow zá wyłtępki fwoie *RejPos* 119v, 13v, 147v, 171, 328v; *RejZwierc* 44; *CzechRozm* 238v; *KochPs* 6.

Przen: Ofiara (1) :

Wyrażenie: »baran ofiarowany«: O dołyć ći dźiś miedzy Kśiędzmi Iudałzow iefth: ktorzy iedno że nie požrá Ołtarzá połpołu z ofiárą/ ktorzy z Ołtarzá bárána ofiárowánego Bogu biorą/ á Ołtarz pokádźiwłzy/ dymem Bogá odpráwiáią *OrzRozm* H2.

b. Rzeźbiony lub inaczej wykonany wizerunek barana (21) :

α. *Wyrzeźbione w kamieniu dwa barany o jednej głowie w funkcji postaci literackich (jako osoby dialogu satyrycznego)* (19) : SWięte pímo powiáda: Iefli przeltániećie Wołác/ kámienie będzie/ kiedy wv nie chcećie. Iuż tedy náłz čás przyłzedł/ Báránie wołaywá/ Krolom/ Pánom/ Biskupom/ wżem nie przepułzczaywá. *BielRozm* 3, 8.

Zestawienia (nazwy postaci dialogu): »baran lewy« (6): Bárán Lewy *BielSat* C3v *did*; *BielRozm* 10 *did*, 16 *did*, 24 *did*, 30 *did*, 32 *did*.

»baran prawy« (7): Rozdzielenie Ofme. Bárán Práwy. *BielSat* D3 *did*; Rozdzielenie Pierwłze. Bárán Práwy mowi *BielRozm* 3 *did*, 13 *did*, 21 *did*, 28 *did*, 31 *did*, 34 *did*.

Zestawienie (tytuł utworu): »Rozmowa (przedmowa) dwu baranow (baranu) o jednej głowie itd.« (4): Rozmowá nowych Prorokow/ dwu Báránow o iedney głowie/ ítárych obywatelów Krákówńkich/ o przmienności ninieyłzego wieku náprzećiw ítáremu/ w porządkách/ w obyczáiách/ y w íspráwách ludzkich. *BielRozm* 2, 3, 4 *żp*.

β. Potrawy w kształcie barana (2) :

Wyrażenie: »pożłocisty baran; baran pożłocisty« (1 : 1): A bogácą cudze kramy Pożłocone Márcepany Nufz wípániny/ Cenádry. Połłocíłty Bárán z fladry *RejRozpr* G3; ná iedney miłie bárán požłocíłty/ ná drugiey lew *RejZwierc* 58v.

c. *Futro baranie, kozuch* (9) : Pánie miły žimá bliłsko/ Bárzo wáłkie mam łukniłko. Iefli Bárána nie będzie/ Pewnie żąb o żąb żágędzie. *RejZwierc* 234v; Bo Krolowie w báraniach obecnie chodzili/ Tym czáfem máłztalerze lífami nákrzyli. *MycPrz* B2.

Zwrot: »podszyć baranem« (2): Lepiey podłżyy [szatę] Báránem/ á záchoway grunty. *BielSat* C4; *BielRozm* 21.

Wyrażenie: »barany podbity« (2): Item Maforukovi rzeznykowy ſchubką ſcharą Barany podbithą vkradl ſkthora yeſth pogiman *LibMal* 1548/139v, 1552/171.

Przen: *Biedak* (3) : Przybiją kártę v drzwi iż koleją iutro/ Będą ſądzić/ pátrząyże álic Kunie futro/ Albo Wilcze/ dáleko przed Báránem ſtoi *RejWiz* 123v; Azaſz nie náwiefza kolnierzow Liſich páchołkom ná ſzyi/ á w tyle bárán dyſzy *RejZwierc* 66v.

Wyrażenie:»ubogi baran«: Prziidźze do iákiego práwá/ [...] áno ſprávuię fwoię rzecz vbogi liſi kolnierz/ á iáko ſobol przydzie/ pomkni ſie wierę lifie/ ſiędzye tu ſobol. [...] A vbogi Bárán ten muſi zá piecem czekać áz ſie y Tchorze pirwey odpráwiá. *RejZwierc* 70v.

2. *teol. Symboliczna nazwa Chrystusa Odkupiciela; agnus Vulg* (23) : *MurzNT Ioann* 1/29 marg; Tá¿e w nowym Teſtámencie Chriſtuſá Ian [...] [zowie] Báránem. *CzechRozm* 266, 304.

Wyrażenia: »Baran Bo¿y« = *AgnusDei*: czym ſmierdzi Kátoliká Rzymſka przed máieſtátem páná zaſtępow/ y przed Báránem Bo¿ym. *CzechEp* 27.

»baran Chrystus (Chrystus Jezus, Jezus Mesjasz, Jezus Pan nasz, Jezus Syn Bo¿y); Chrystus Pan (Jezus Chrystus Syn Bo¿y) baran« (6 : 2): [*głupia jest дума та мничowska*] chćieć człowieká ktorego/ [...] porównáć z onym namileyſzym Iezuſem Chriſtuſem ſynem Bo¿ym/ báránem grzechy ſwiátá noſzącym *CzechRozm* 210, 24v, 219v, 262; *CzechEp* 366, 367; *NiemObr* 119 [2 r.]. *Cf* »niepokalany baran«, »baran grzechy ſwiata noſzący«, »baran zabity«.

»niepokalany baran; baran nienaganiony, niepokalany, niepomazany« (1 : 4): *CzechRozm* 24, 209v, 219v; *CzechEp* 318; iż nie rzeczámí kázącymi ſię/ ſrebrém/ ábo złotem/ wykupieni ięſteſcie/ [...] ále drogá krwią báráná nienágánionego/ y niepokalánego Chriſtuſá. *NiemObr* 119. *Cf* »baran niewinny«.

»baran niewinny; niewinny baran« (1 : 1): [*Chrystus*] grzechy twoie wſzyſtkie/ iáko ieden niewinny y niepokalány bárán/ ná ſie wzięł *CzechRozm* 209v, 24.

»baran grzechy ſwiata noſzący« (3): *CzechRozm* 210; [*Mojżesz opisując cielesne wybawienie z niewoli egipskiej*] opifał [rzeczy] duchowne/ [...] y wybáwienie z niey [*niewoli szatana*] przez krew báráná grzechy ſwiátá noſzącego Chriſtuſá Iezuſá páná náſzego. *CzechEp* 366, 303. *Cf* »baran Chrystus«.

»baran zabity, zamordowany; zabity baran« (4 : 2): *CzechRozm* 24, 24v, 30, 35v; Iáko [...] w báránie Iezuſie Męfyaſzu w Ieruzáleń zámordoványm [*się to pokazało*], *CzechEp* 366; Tu ná tym mieyſcu Piotr ſ. przypomina człowieká Chriſtuſá páná: Báráná zá nas ofiárowánego/ y zábitego *NiemObr* 119.

Szereg: »baran i okup za grzechy ſwiata«: Ktorego ten¿e Bog iego y oćiec vczynił y poſtánowił [...] Báránem y okupem zá grzechy ſwiátá. *CzechRozm* 11v.

W polemice religijnej (2): Bog wſzechmocny koſciołem iey (rozumiey Ierozolimy) y bárán. *BudNT* c2v [2 r.].

3. O człowieku (30) :

a. *Człowiek cnotliwy, sprawiedliwy, dobry, niewinny; wierny; bezbronny, słaby; agnus Vulg* (17) :

Przysłowia: *RejRozpr* B4; Bo wieręć w tey owczárni [*narodzie*]/ Wilká drapye¿nego/ Naydzyeſz czáſem co skubye/ Báráná nędznego. *RejZwierc* 109; *RejPos* 325; Skępiec gdzye mo¿e drze wełnę z Báráná/ Thák z vbogiego wziąć mu iáko s páná. *RejZwierc* 217; Gdyby ná woynie dárl ieden drugiego/ Lecz báráná drą wſzędzy niewinnego. *RejZwierc* 228v [ogólem 5 r.].

Zwrot: »łączyć od kozłów barany« = *oddzielić dobrych od złych*: Aż przydzye on Páńfki dzyeń od wiekow wybrány/ Gdy będye raczył łączyć od kozłów bárány. *RejPos* 357v.

»sądzić między baranem i baranem« = *sądzić dobrych i złych*: Ia ípráwię wybáwienie owcam moim/ á nie będą więcey, podáne ná rozerwánie: y łądzić będą między báránem y báránem. *CzechEp* 331.

»uczynić sąd między barany a kozły« = *sądzić dobrych i złych*: Oto ia vczynię łąd między owcą a owcą/ między bárány á kozły. *BibRadz Ez* 34/17.

»zgromadzić barany«: [*Pan*] Iáko páłterz ítado íwoie páśc będzie/ rámieniem íwem zgromádzi bárány *BudBib Is* 40/11.

Szeregi: »barany a kozły« *cf* »uczynić sąd między barany a kozły«.

»barany i owce«: Wilcy do báránow y owiec przyfáltali. *SkarKazSej* 679b *marg*.

»wilk i baran; wilk z baranem; między barany wilcy« (1 : 3 : 1): (*marg*) Oznáymuie [*Pan*] iż mocą Duchá święte⁸⁰/ ták będą íkroceni ludzie okrutni/ że íię nád żadnym íróżyć nie będą. (–) Wilk y Bárán ípołu íię pálc będą *BibRadz Is* 65/25, *Is* 11/6; *CzechRozm* 113v *marg*, **v; *SkarKazSej* 679b.

b. *Wyznawca religii chrześcijańskiej, czasem dotyczy zwierchnika (w pismach polemicznych religijnych katolickich) (12)*: y polecił [*Chrystus*] mu [*Piotrowi*] przełóżeńftwo nád wízytkimi owcami/ to íeft nád ludem wízytkim wiernym/ y nád bárány/ to íeft nád wízytkimi przełóżonymi ich *SkarJedn* 63; *SkarŻyw* 601.

Zwrot: »pásć (i rządzíc) (owce i) barany« [*szuk zmienny*] (4): ktoremu [*św. Piotrowi*] pan Kryftus klucze kroleftwá nyebyefkyego dał/ y owce y bárány íwoye páśc y rządzíc kazał. *KromRozm I E4*; Pás owce moie: Pás bárány moie [*bibl. Ioann* 21/16]. *SkarJedn* 63, 77; *SkarŻyw* 599. *Cf* »owce, barany«.

Szereg: »owce (owieczki) (i) barany; barany i owce« (7 : 3): *KromRozm I E4*; *SkarJedn* A7v, 63 [3 r.], 77, 78, 152, 343; Tedy mu Pan zlecił wrząd y vczynił go przełóżonym Pápieżem/ Oycem oycow/ Páłterzem/ Námiestnikiem íwoim/ mowiąc po trzy kroć: Pás owce/ y bárány moie. *SkarŻyw* 599. *Cf* »pásć barany«.

c. *obelż. Głupiec (1)*: Do Wízetecznikow. [...] A lepiej ínadź byfcie íie byli nie rodzili/ Widząc ony rádości cófcie íe ítráćili/ y cófcie íie s tym íwiátem á s czártem bráćili. Nie ímiech to báránie. *RejZwierc* 273.

4. *zool. Ryba morska (według Pliniusza); aries Mącz, Calep, Cn (1)*:

Zestawienie: »morski baran«: *Aries etiam est piscis marinus*, *Morski bárán Mącz* 16a.

5. *Narzędzia (5)*:

a. *Machina wojenna do rozbijania murów, taran; aries Mącz (1)*: *Aries*. Bárán/ Skop nie czíšćiony/ nie klieńńiony/ teź naczynie álbo dziáło którym mury tłuká á łamiá/ y miałł dobywayá. *Mącz* 16a.

b. *Przyrzqd do wbijania pali i kamieni w ziemię, kafar; fistuca Mącz (2)*: *Fistuca*, Młot/ Kula Kloc álbo Bárán/ Táran którym pale á zwálzczá móstowe w ziemię wbiyayá/ Teź którym kámienie w ziemię pobiyáyá kiedy brukuyá. *Mącz* 128d.

Szereg: »pień albo baran«: *Fistucatus*, Pálami nábity/ teź pniem álbo baranem tákowym w zimię wtłuczony. *Mącz* 128d.

c. *Machina do podnoszenia ciężarów; chelonium, chelonia Mącz (1)* : Chelonium etiam vel chelonia, Naczynie nieyákie/ którym nieco ciężkiego podnośzą/ Kóło/ Báran/ álbo Szlifa/ też wálki któremi wielkie fasy z piwnic wyciągáją. *Mącz* 51c.

d. *Stępa, prasa olejna; trapes vel trapetum Mącz (1)* : Trapes, vel Trapetum, mola olearia, Oleyny młyn/ olejna łtępá/ báran álbo práfá. *Mącz* 463a.

6. *astron. Jeden z gwiazdozbiorów zodiaku; aries Murm¹, BartBydg, Mącz, Cn; musmon vel musimon Cn (4)* : Aries. Der wider Baran. *Murm* 4; *Mymer*¹ 2v; *BartBydg* L3b.

Szereg: »baran albo skop«: Aries, signum zodiaci circuli unum e duodecim, Baran/ álbo/ Skop/ niebieskie známię *Mącz* 16a.

7. *n-pers (2)* : *LibMal* 1544/81v; Tegoż czáfu Piotr Dunin z domu Báranow Hetman/ łtoczył bitwę s Prufy v Pucki w Pomorskiey źiemii *BielKron* 394v.

Synonimy: **1.** *cap*; **5.b.** *kula, kloc, młot, taran*; **c.** *koło, szlifa*; **d.** *prasa, stępa*; **6.** *skop*.

Cf **BAROROG**